

IDEEA UNITĂȚII NAȚIONALE, LIBERTATEA DE CONȘTIINȚĂ ȘI PRINCIPIILE SOCIETĂȚII DEMOCRATICE

Ps. drd. Ioan STINGHE

Școala doctorală „Ecumene”

Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca

stinghe.ioan@yahoo.com

Abstract: The Idea of National Unity, Freedom of Conscience and The Principles of Democratic Society

From the perspective of current circumstances, the fundamental idea for this research is the interference resulting from the connection of the idea of national unity with the freedom of conscience and the principles of democratic society. After a brief introduction, the article presents the three factors of the relationship: the idea of national unity, freedom of conscience and the principles of democratic society, then analyzing the connection and the relationship between them in order to discover new possibilities for practical implementation in the context of a society in continuous change. The end of the article will contain a summary of the results.

Keywords: national unity, freedom of conscience, democratic principles, globalization

---

Introducere

În decursul veacurilor societatea umană a trecut prin mai multe schimbări care au marcat evoluția și dezvoltarea ei, producând efecte cu influențe ce se regăsesc în societatea de azi. Istoria relevă faptul că în evoluția ei, societatea a fost influențată de ideile religioase și filosofice ale timpului, de factori politici, economici, sociali care au modelat societatea, conferindu-i un nou profil. Începutul secolului XXI este un timp de revoluție determinat de descoperirile științifice, în organizarea economică și instituțională, cu tendințe în sfera socialului, politicii, mentalului și alte

domenii. În general cunoașterea umană se bazează pe convenții și credințe mai puțin pe experiență și descoperire, astfel o parte din evoluția oricărei societăți se bazează pe consens.¹

Prin însăși natura sa omul este o ființă socială posedând un „instinct social” care îl conduce la relaționarea cu ceilalți indivizi ai speciei sale, aceasta fiind una dintre ipoteze; cealaltă ipoteză pleacă de la premisa că nu există o înclinație naturală pentru viață socială; societatea este produsul unui acord între oamenii care au fost egali și liberi²; imposibilitatea de a-și conserva viața și proprietatea fără a fi supusă unei autorități care să arbitreze conflictele și să garanteze protejarea dreptului individului, i-a determinat pe oameni să renunțe la libertatea lor absolută din starea naturală și să creeze societatea civilă. „Cele două explicații ale stării de socialitate se bazează, în primul caz, pe o motivație instinctuală, iar în al doilea caz, pe una rațională”.³

La începutul istoriei omenirii siguranța, continuitatea și stabilitatea erau rezultante ale interacțiunii indivizilor. Unitatea oamenilor era realizată prin legături de rudenie și teritoriale, de frica de a rămâne fără ajutor și susținere. Creșterea numărului populației a determinat schimbarea necesară echilibrului societății, astfel principalul factor de stabilitate devine structura socială.

Autonomia este asigurată de posibilitatea asigurării nevoilor indivizilor și a posibilităților de afirmare; punând la dispoziție forme de organizare a vieții, care le facilitează atingerea scopurilor personale. Societatea este gestionată de instituții și organizații, de principii și reguli care apar și se constituie în cadrul ei; astfel autonomia societății rezidă tocmai din lipsa intervențiilor externe.

Însă o societate autonomă nu este obligată să producă singură toate mărfurile și serviciile de care are nevoie. Multe societăți depind de comerțul extern astfel, autoasigurarea societății înseamnă menținerea capacității de schimb și de cumpărare a mărfurilor. Odată cu dezvoltarea căilor de comunicație, a științei și tehnologiei, se dezvoltă relațiile internaționale ce conduc la mondializarea lumii, oferind cadrul în care istorica idee a globalizării încolțește din nou. După cum afirmă și Alexandru Șafran:

1 Earl Babbie, *Practica cercetării sociale*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 28.

2 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Drept Bisericesc*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014, p.213.

3 Bocancea C, Neamțu George, *Elemente de asistență socială*, Iași, Polirom, 1999, p. 16.

„Într-adevăr omul occidental, preocupat mai ales să-și satisfacă nevoile sale materiale, uită ceea ce este în adâncul sufletului său, ceea ce trebuie să fie realitatea sa. El își deleagă libertatea sa unei societăți impersonale, nepăsătoare, amorfe, sau mai degrabă, el se abandonează unei „mulțimi solitare”. Aceasta îl alienează nu doar de ai săi, ci și de el însuși, slăbește coeziunea familiei, care constituie dintotdeauna cel mai important zid ocrotitor al personalității umane; ea aduce atingere însuși limbajului său, acest dar suprem care îl leagă de aproapele său; ea desparte cuvântul de structurile intime ale gândirii care îl precede și de acțiunea care ar trebui să-l desăvârșească.”⁴

Secolul XXI a adus omenirea într-o ipostază unică datorită supradezvoltării statului și datorită fenomenului de globalizare.⁵ Această situație ne determină să analizăm cu multă atenție schimbările posibile, implicațiile lor și să găsim împreună soluții potrivite cu noul context, pentru ca libertatea omului să existe în mod viabil și în contextul actual. Pe fondul acesta analizăm relația dintre ideea unității naționale, libertatea de conștiință și principiile societății democratice.

Ideea unității naționale

Identitatea națională este un ansamblu de trăsături și caracteristici care identifică și individualizează fiecare persoană. Identitatea unei persoane este multiplă și este legată de locul nașterii și cel căruia aparține în prezent; de asemenea este legată de celelalte persoane, de instituțiile existente într-o comunitate și de rolurile și valorile pe care le are. Identitatea multiplă a unei persoane este determinată de apartenența ei simultană la mai multe tipuri de comunități. (familie, comunitate etnică, religioasă, națională și internațională).

Fiecare persoană aparține unei comunități naționale, iar viața și apartenența unui individ la o comunitate sunt legate între ele, influențându-se reciproc. Cum afirmă ilustrul rabin Alexandru Șafran: „Omul cu vocație cosmică, conștient de căutarea unei întoarceri către unitatea

4 Alexandru Șafran, *Etica evreiască și modernitatea*, Hasefer, București, 2005, p. 6.

5 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), ediția 2014, Editura IARSIC, Les Arcs, France, p. 532-541.

întregii Creații, acest om prin *teșuva sa*, prin „întoarcerea” sa la sursele unității primordiale, prin „suirea” sala originile divine simple, ajută ansamblul Creației să suie din nou, să se întoarcă de bună voie la „rădăcinile” unității.”⁶

Omul fiind singurul agent etic în lume, are capacitatea de a pune în valoare și de a dezvolta acele proprietăți necesare formării unității de natură morală, ce constituie baza unității în celelalte domenii existențiale.

Tinzând către binele tuturor, în complementaritatea dintre material și imaterial se realizează raporturile dintre individ și comunitate, cetățean și Stat, națiune și alte națiuni, relația dintre libertate și responsabilitate, dintre plăcere și limitare, dintre rațional și afectiv, dintre știință și morală. Din această interacțiune „fecundă a contrariilor” și cooperarea creatoare a lor se va naște o etică progresivă în care individul va realiza o unitate organică în timp ce societatea va realiza o unitate liber organizată, dezvoltându-se sub paternitatea lui Dumnezeu.⁷

Comunitatea umană din cadrul unui perimetru teritorial, formată prin unitate istorică, lingvistică, culturală, administrativă, economică și suverană este națiunea. Într-o societate democratică bazată pe pluralism, persoane diferite având identități diferite sunt acceptate și recunoscute, având dreptul la propria identitate și la valorile și credința împărtășită.

Ideea unității naționale a românilor se relevă odată cu poporul, izvorând din conștiința populară în stadiul embrionar, ca o componentă a unui proces istoric de formare în spațiul unde a apărut civilizația traco-geto-dacă. Exprimată mai întâi pe cale orală în folclor, apoi odată cu apariția scrisului și a tiparului se dezvoltă în formă și profunzime dar și ca dimensiune spațială. Unitatea culturală a românilor este bazată pe efectul cumulativ al caracteristicilor identității persoanelor din spațiul carpato-dunărean, având un caracter permanent chiar și în situația separării temporare a celor trei provincii românești.

Libertatea de conștiință

Conștiința este fenomenul mintal prin care o persoană cunoaște ceea ce este în jurul ei și în sinele ei, este sentimentul înțelegerii existenței

6 Alexandru Șafran, *Etica evreiască și modernitatea*, Hasefer, București, 2005, p. 16.

7 *Ibidem* p. 19.

morale personale și a integrării ei în univers. Este forma cea mai evoluată, proprie omului, de reflectare psihică a realității obiective prin intermediul senzațiilor, percepțiilor și gândirii, sub formă de reprezentări, noțiuni, raționamente, procese afective și voliționale. Conștiința este sursa energiei noastre spirituale, constituie elementul principal al trăirilor, intențiilor, deciziilor care declanșează și influențează acțiunile noastre. Conștiința este o dimensiune ontologică a ființei umane⁸, un dat care se constituie ca o particularitate existențială a omului. „Conștiința este o facultate spirituală care dă omului capacitatea de a evalua corectitudinea acțiunilor sale.”⁹ Conștiința de sine (din punct de vedere religios) este un dar divin pe care fiecare om îl poartă în sine ca vocație încă de la botez, dar care devine actual prin lucrarea teandrică a harului și a omului. Libertatea conștiinței se constituie și se desăvârșește nu în relație cu lumea materială supusă determinismului și cauzalității naturale și implicit tuturor precarităților existențiale, ci prin raportare la universul valoric autentic ce decurge în mod firesc din relația de iubire a omului față de Dumnezeu și față de semenii. Libertatea omului are ca fundament libertatea conștiinței care, prin credință, devine și conștiință de sine. În acest fel se depășește individualismul, egocentrismul, ale căror manifestări suprimă libertatea.

O realitate importantă este că, înainte de a fi pusă în legislație, conștiința este o dimensiune naturală prin care omul devine ceea ce este și se diferențiază în mod categoric de orice altă formă existențială, după cum afirmă și distinsul academician Vasile Stănescu: „Omul, prin natura sa, este liber. Libertatea, în sine, derivă din însăși condiția umană și este o formă de perfecționare continuă a ființei umane, este conștiința de sine a omului. Numai atunci când omul consideră că are conștiința deplină de sine, când crede că se cunoaște perfect, când este împăcat cu sine și prin aceasta cu lumea, abia atunci el se consideră liber. Libertatea, prin urmare nu este un dat, ea trebuie câștigată prin luptă asiduă cu viața, cu lumea și cu sine pe fondul educației continue.”¹⁰

8 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005, p. 34.

9 Ieremia Rusu, „Freedom of Conscience According to Christian Anthropology Perspective”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat (eds.), Conferință Parlament, 16 noiembrie 2017, Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2017, p. 804-813.

10 Vasile Stănescu, *Globalizarea spre o nouă treaptă de civilizație...*, Eikon, Cluj – Napoca, 2009, p. 300.

Libertatea de conștiință face parte din drepturile naturale ale omului¹¹, preexistente, în opinia unor autori, consacrarilor în norme constituționale sau de altă natură. În lumea contemporană libertatea religioasă este una dintre libertățile fundamentale, iar asigurarea ei este o premisă absolut necesară unei societăți cu adevărat libere și democratice, dar și a siguranței sociale și a păcii globale.

Libertatea religioasă¹² în mare parte se asociază cu un concept mai larg și mai general, care se numește *libertate de conștiință și gândire*, care în esență este dreptul fiecărui om.

Iudaismul poate fi considerat prima religie monoteistă a lumii. Iahve este Dumnezeuul care a făcut un „legământ” cu poporul evreu prin Avraam, fondatorul religiei. Evreii erau astfel, „poporul ales” să ducă Cuvântul Domnului și altor popoare; în schimb, Iahve va avea grijă de poporul Său. Iacob Ițhac Niemirower descrie poporul evreu ca fiind, „o națiune dar nu una lumească, politică, ci una religioasă, spirituală, sacerdotală, poporul ales al ideilor și legilor religioase.”¹³

Creștinismul ca rod al iudaismului se bazează pe viața sacrificială a Domnului Christos, care prezintă libertatea¹⁴ ca un rezultat al unei experiențe religioase personale:

„Și a zis iudeilor, care crezuseră în El: „Dacă rămâneți în cuvântul Meu, sunteți într-adevăr ucenicii Mei; veți cunoaște adevărul și adevărul vă va face liberi”. Ei I-au răspuns: „Noi suntem sămânța lui Avraam și n-am fost niciodată robii nimănui; cum zici Tu: „Veți fi liberi!” „Adevărat, adevărat vă spun,” le-a răspuns Isus, „că oricine trăiește în păcat, este rob al păcatului. Și robul nu rămâne pururea în casă; fiul însă rămâne pururea. Deci dacă Fiul vă face liberi, veți fi cu adevărat liberi.”¹⁵ (Ioan 8:31,36)

11 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Religious liberty – a natural human right”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2015, p. 595-608.

12 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Libertatea religioasă – temelie a demnității umane” în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, Casa de editură „Viață și Sănătate”, București, 2013, pp. 210-215

13 Iacob Ițhac Niemirower, *Iudaismul*, Hasefer, București, 2005, p. 234.

14 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Freedom of religion and conscience in the view of Jesus Christ”, în Nelu Burcea, Ioan-Gheorghe Rotaru, Samuel Bălc (coord.), *Libertatea religioasă – mereu în actualitate*, Editura Universitară, București, 2012, p. 170-180.

15 Dumitru Cornilescu (trad.), *Biblia, Societatea Biblică Interconfesională*, București, p. 1037.

Rolul convingerilor religioase sau filozofice sunt o parte integrantă și importantă a identității fiecărui om, practic atentatul la aceste convingeri este egal cu atentatul la sensul vieții unui om, deoarece omul intră în conflict cu propriul sistem de valori periclitând balanța de viață. Libertatea de gândire se înscrie în rândul libertăților fundamentale importante cum ar fi libertatea de exprimare, libertatea de întrunire, libertatea de asociere. Toate aceste libertăți, pe lângă faptul că sunt inerente omului, îndeplinesc și o funcție socială extrem de importantă și asigură premisele și spațiul pentru apariția unor idei și concepte noi, care la rândul lor asigură progresul uman. Fără libertate și diversitate de idei, progresul nu a fost și nici nu va fi posibil în nici un domeniu al vieții umane. Fără libertate și diversitate omenirea riscă să intre într-un proces descendent al dezumanizării și al autodistrugerii.

Principiile societății democratice

Democrația este guvernarea poporului, de către popor, pentru popor. (Abraham Lincoln) Democrația nu este atât o formă de guvernare, cât un set de principii (Woodrow Wilson).

Definirea termenului **democrație**: fr *démocratie*, cf gr *δημοκρατία*]

1. Formă de organizare și de conducere politică a societății, bazată pe principiul exercitării puterii de către popor. 2. (Îs; iuz) ~ socialistă Formă de organizare politică a societății caracterizată prin participarea poporului la conducerea societății și bazată pe proprietatea socială asupra mijloacelor de producție. 3. (Îs) ~ internă de partid Parte integrantă a centralismului democratic, caracteristică partidului marxist-leninist, potrivit căreia membrii partidului aveau dreptul de a participa efectiv la rezolvarea problemelor legate de politica partidului și de viața internă de partid. 4. Concepție politică potrivit căreia puterea trebuie să fie exercitată de către popor.¹⁶

Democrația poate fi directă sau reprezentativă. Democrația directă presupune participarea nemijlocită a tuturor membrilor societății la luarea deciziilor de interes public. Democrația reprezentativă presupune delegarea unei persoane sau a unui grup restrâns de persoane din rândul societății, care să reprezinte interesele societăților.

¹⁶ <https://dexonline.ro>

Esența democrației moderne determină respectarea drepturilor omului (egalitatea în fața legii, dreptul la opinie etc.), limitarea și separarea puterilor în stat.

Principiile democrației sunt:

- principiul suveranității poporului.
- guvernul format cu votul celor guvernați.
- principiul majorității.
- drepturile minorităților.
- garantarea drepturilor fundamentale ale omului.
- existența unui cadru legislativ.
- alegeri libere și echitabile.
- limitarea constituțională a puterii guvernanților.
- pluralism social, economic și politic o condiție sine-qua-non a democrației.
- separația puterilor în stat.
- respectarea valorilor de toleranță, pragmatism, cooperare și compromis.
- dreptul de organizare profesională și politică liberă.
- existența mijloacelor de informare în masă care să se manifeste liber.
- organizarea și conducerea democratică a societății să cuprindă toate sferile vieții sociale.

Aristotel spunea ca libertatea este „principiul fundamental al guvernământului democratic”, iar Thomas Paine declara că: „Fiecare epocă și generație trebuie să fie la fel de liberă să acționeze pentru sine, în toate cazurile, ca epocile și generațiile care au precedat-o... Omul nu are niciun fel de proprietate asupra omului și nicio generație nu are vreo proprietate asupra generațiilor care urmează.”

Valorile democrației sunt idei și credințe importante pentru membrii unei comunități, care devin practici ale cetățenilor și autorităților publice. Acestea sunt: libertatea, transparența, toleranța, competiția dreaptă, egalitatea șanselor și egalitatea în drepturi și în fața legii, etc.

Principiile democrației direcționează acțiunea politică în funcție de valori. Pe baza lor sunt concepute și puse în practică mecanismele democratice, precum votul sau organizarea și funcționarea autorităților publice. Autoritatea este puterea legitimă a cuiva de a-și impune propria voință celorlalți. În democrație autoritatea este exercitată de poporul care delegă un grup de reprezentanți.

Libertatea este capacitatea persoanelor de a acționa în conformitate cu propria lor voință. Într-o societate democratică liberală, libertatea este valoarea fundamentală, dar ea este asociată cu responsabilitatea pentru propriile acțiuni și cu necesitatea ca libertatea proprie să nu fie folosită în dauna libertății altora.

Responsabilitatea este datorică fiecărui cetățean pentru faptele sale și pentru consecințele acestora, iar cei aflați la putere trebuie să dea socoteală celor care i-au ales sau i-au numit pentru îndeplinirea mandatului lor.

Dreptatea este respectarea de către autorități și de către cetățeni a normelor morale și juridice bazate pe drepturile omului și pe prevederile constituționale.

Proprietatea este relația dintre persoane și bunuri care implică posesia, utilizarea și dispoziția, dreptul la proprietatea privată este garantat prin Constituție.

Pluralismului este reprezentat prin existența mai multor centre de putere, în opoziție cu unul singur, precum în statele nedemocratice. Forme ale pluralismului în societățile democratice sunt pluralismul politic și religios.

Distinsul academician Vasile Stănescu afirmă că pluralismul este în același timp „o condiție și o garanție a democrației constituționale”; pluralismul legitimează principiul majorității, principiul separației puterilor și principiul alternanței la putere, iar „recunoașterea pluralismului, a libertății conștiinței, a dreptului de opinie ca și a libertății de exprimare, reprezintă fundamentul pe care se dezvoltă toate celelalte drepturi și libertăți constituționale”.¹⁷

Principiul separării puterilor în stat asigură exercitarea puterii politice în mod divizat de către mai multe autorități publice.

Reprezentativitatea – este investirea prin vot a grupului reprezentativ.

Participarea – democrațiile participative se manifestă printr-un interes crescut al cetățenilor pentru lucrările publice și prin implicarea lor în luarea deciziilor care privesc soarta unei comunități.

Autoritatea legii – cetățenii unei societăți democratice se supun legilor, deoarece acestea sunt elaborate, chiar indirect, de către ei înșiși. Într-o societate democratică, nimeni nu este mai presus de lege, iar

¹⁷ Vasile Stănescu, *Globalizarea spre o nouă treaptă de civilizație...*, Eikon, Cluj – Napoca, 2009, p. 288.

controlul puterii se realizează pe baza normelor de drept. Legile trebuie să fie cunoscute și să aibă stabilitate în timp.

Principiul majorității – este concretizat prin faptul că decizia se ia în funcție de opțiunea numeric exprimată a majorității, ca expresie a „voinței generale”. Proceduri de vot pentru a obține majoritatea pot fi: majoritatea simplă (jumătate plus unu) sau majoritatea calificată (două treimi).

Între pericolele ce amenință o țară democratică se află și calitatea morală a indivizilor implicați în procesul democrației. Dacă fragilitatea instituțională din țările în curs de dezvoltare este pusă pe seama corupției, a conduitei imorale, situația din țările cu economie avansată cere o explicație mai clară.¹⁸

Sumar

Omul ca singurul agent etic în lume, are capacitatea de a pune în valoare și de a dezvolta acele proprietăți necesare formării unității de natură morală, ce constituie baza unității în celelalte domenii existențiale.

Tinzând către binele tuturor, în complementaritatea dintre material și imaterial se realizează raporturile dintre individ și comunitate, cetățean și stat, națiune și alte națiuni, relația dintre libertate și responsabilitate, dintre rațional și afectiv, dintre știință și morală. Din această interacțiune și cooperare creatoare se naște o etică progresivă în care individul va realiza o unitate organică, ce poate conține ideea unității naționale în timp ce societatea va realiza o unitate liber organizată sub formă democratică, ambele dezvoltându-se sub paternitatea lui Dumnezeu.

Într-o societate democratică bazată pe pluralism, persoane diferite având identități diferite sunt acceptate și recunoscute, având dreptul la propria identitate și la valorile și credința împărtășită.

Unitatea culturală a românilor este bazată pe efectul cumulativ al caracteristicilor identității persoanelor din spațiul carpato-dunărean, izvorât din credința strămoșească, având un caracter atemporal.

Democrația ca instrument al libertății umane pentru garantarea, apărarea și asigurarea drepturilor fundamentale ale omului, realizează actul guvernării prin cadrul instituțional, garantând participarea la actul

18 Daniel Dăianu, Radu Vrâncănu (coordonatori), *Frontiere etice ale capitalismului*, Polirom, București, 2006, p. 86.

decizional, transparența în luarea deciziilor, creând cadrul în care oame-
nii sunt realizatorii și depozitari democrației.

În contextul unei democrații constituționale, libertatea de conștiință, dreptul la opinie și libertatea de exprimare, sunt fundamentul pentru realizarea celorlalte libertăți. Conexiunea dintre ideea unității naționale, libertatea de conștiință și principiile democrației manifestată prin interacțiunea lor, are ca efect consolidarea statului de drept, dezvoltarea societății democratice și emanciparea membrilor societății formând un nou ethos favorabil apariției unei noi civilizații.

Bibliografie

- Babbie, E., *Practica cercetării sociale*, Polirom, Iași, 2010.
- Bocancea, C.; Neamțu G., *Elemente de asistență socială*, Polirom, Iași, 1999.
- Cornilescu, D., *Biblia*, Societatea Biblică Interconfesională, București, 2005.
- Dăianu, D, Radu Vrânceanu, (coordonatori), *Frontiere etice ale capitalismului*, Polirom, Iași, 2006.
- Niemirower, Iacob Ițhac, *Iudaismul*, Hasefer, București, 2005.
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, *Drept Bisericesc*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2014.
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, *Istoria filosofiei, de la începuturi până la Renaștere*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2005.
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), ediția 2014, Editura IARSIC, Les Arcs, France, p. 532-541.
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Religious liberty – a natural human right”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2015, p. 595-608.
- Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Libertatea religioasă – temelie a demnității umane”, în Daniela Ioana Bordeianu, Erika Androne, Nelu Burcea, *Manual pentru liderul Departamentului de Libertate religioasă*, Casa de editură „Viață și Sănătate”, București, 2013, p. 210-215.

- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Freedom of religion and conscience in the view of Jesus Christ”, în *Libertatea religioasă – mereu în actualitate*, Nelu Burcea, Ioan-Gheorghe Rotaru, Samuel Bâlc (coord.), Editura Universitară, București, 2012, pp. 170-180.
- ✦ Rusu, Ieremia, „Freedom of Conscience According to Christian Anthropology Perspective”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat (eds.), Conferință Parlament, 16 noiembrie 2017, Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2017, pp. 804-813.
- ✦ Stănescu, V., *Globalizarea spre o nouă treaptă de civilizație...*, Eikon, Cluj-Napoca, 2009.
- ✦ Șafran, Al., *Etica evreiască și modernitatea*, Hasefer, București, 2005.
- ✦ <https://dexonline.ro>